

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ НАКОПИЧЕННЯ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ТА ДЕСТИМУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

© 2014 ЛЕОНОВ Д. А.

УДК 339.727.012.435

Леонов Д. А. Недержавні пенсійні накопичення: дискусійні питання податкового стимулювання та дестимулювання в Україні

Мета статті – оцінити вплив оподаткування на діяльність недержавного пенсійного фонду (НПФ), поведінку їх вкладників та учасників, обґрунтувати можливі напрямки реформування податкового законодавства України щодо оподаткування пенсійних накопичень в НПФ і споживачів їх фінансових послуг. У статті проаналізовано сучасний стан оподаткування у сфері фінансових послуг НПФ в Україні. Аргументовано, що запровадження накопичувальних пенсійних систем у різних країнах завжди супроводжується створенням комплексної збалансованої системи оподаткування як офферентів, так і споживачів фінансових послуг. Визначено, що податкові новації чинять неоднозначний вплив на діяльність НПФ в Україні. Визначено, що найбільш деструктивними нормами є: «особливий податок» на операції з цінними паперами, який дестимулює активне управління інвестиційним портфелем НПФ і призводить до додаткових витрат при здійсненні операцій зі значною частиною активів НПФ; застосування загального порядку стягнення податкових та обов'язкових платежів для НПФ; податковий режим оподаткування доходів фізичних осіб, встановлений для пенсійних заощаджень на етапі їх виплат та успадкування. Обґрунтовано необхідність таких змін у податково-законотворчості: усунення механізмів непрямого податкового вилучення пенсійних накопичень громадян через «особливий податок» на операції з цінними паперами; виключення можливості блокування діяльності НПФ і завдання збитків від зупинення їх діяльності податковими органами; упорядкування та взаємоузгодження норм законодавства щодо режиму оподаткування податком на доходи фізичних осіб пенсійних виплат з недержавного рівня пенсійної системи та норм, які регулюють такі виплати у спеціальному законодавстві; застосування пільгових режимів оподаткування лише щодо осіб, які досягли встановленого державою пенсійного віку або є непрацездатними за законодавством; застосування знижених (пільгових) ставок оподаткування успадкованих пенсійних недержавних накопичень лише в разі збереження їх цільового призначення.

Ключові слова: пенсійна система, недержавний пенсійний фонд, учасники недержавного пенсійного фонду, пенсійні накопичення, податки.

Бібл.: 11.

Леонов Дмитро Анатолійович – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)
E-mail: leonov2006@ukr.net

УДК 339.727.012.435

UDC 339.727.012.435

Леонов Д. А. Негосударственные пенсионные накопления: дискуссионные вопросы налогового стимулирования и дестимулирования в Украине

Leonov D. A. Nonstate Pension Savings: Discussion Issues of the Tax Incentives and Disincentives in Ukraine

Цель статьи – оценить влияние налогообложения на деятельность негосударственного пенсионного фонда (НПФ), поведение их вкладчиков и участников, обосновать возможные пути реформирования налогового законодательства Украины относительно налогообложения пенсионных накоплений в НПФ и потребителей их финансовых услуг. В статье проанализирован современный этап налогообложения в сфере финансовых услуг НПФ в Украине. Аргументировано, что введение накопительных пенсионных систем в разных странах всегда сопровождается созданием комплексной сбалансированной системы налогообложения как офферентов, так и потребителей финансовых услуг. Определено, что налоговые инновации неоднозначно влияют на деятельность НПФ в Украине. Наиболее деструктивными нормами являются: «особенный налог» на операции с ценными бумагами, который дестимулирует активное управление инвестиционным портфелем НПФ и приводит к дополнительным издержкам при осуществлении операций со значительной частью активов НПФ; применение общего порядка взимания налоговых и других обязательных платежей для НПФ; налоговый режим для доходов физических лиц, установленный для пенсионных накоплений на этапе их выплат и наследования. Обоснована необходимость последующих изменений в налоговом законодательстве: устранение механизмов косвенного налогового изъятия пенсионных накоплений граждан через «особый налог» на операции с ценными бумагами; исключение возможности блокирования деятельности НПФ и нанесение ущерба от остановки их деятельности налоговыми органами; упорядочение норм законодательства относительно режима налогообложения налогом на доходы физических лиц пенсионных выплат по негосударственному уровню пенсионной системы и норм, регулирующих такие выплаты в специальном законодательстве; применение льготных режимов налогообложения только в отношении лиц, достигших установленного государством пенсионного возраста или являющихся нетрудоспособными по законодательству; применение сниженных (льготных) ставок налогообложения унаследованных пенсионных негосударственных накоплений только в случае сохранения их целевого назначения.

The aim of the article is to evaluate the impact of taxation on the activities of the nonstate pension funds (NPF), the behavior of their depositors and participants, to ground the possible ways of reforming the tax law of Ukraine concerning taxation of the pension savings in the NPF and the users of their financial services. In the article the current stage of taxation in the field of the financial services of the NPF in Ukraine is analyzed. It was reasoned, that the introduction of the defined contribution pension systems in the different countries is always accompanied by establishing of a comprehensive balanced system of taxation of both offerers and consumers of the financial services. It was determined that tax innovations have the ambiguous impact on activities of the NPF in Ukraine. The most destructive norms are: «special tax» on securities trading, which discourages the active management of the investment portfolio of the NPF and leads to additional costs in the operations with a large part of the active assets of the NPF; the execution of the general charging order on the tax and other mandatory payments for the NPF; tax regime of the personal income set for the retirement savings at the stage of the outpayments and inheritance. The necessity of the subsequent changes in the tax laws were proved: removal of mechanisms for the indirect seizure of the pension savings of citizens through the «special tax» on securities trading; exclusion of the possibility of blocking the activity of NPF and of the endamage from the stop of their performance by the tax authorities; regulation of the legal norms concerning the taxation regime of the personal income tax on the pension payments to the nonstate pension system and the rules governing such payments in special legislation; application of the preferential tax regimes only to persons who have reached State pension age or are incapacitated according to the law; application of the reduced (concessionary) rates of taxation on the inherited nonstate pension savings only if the target destination remains unchanged.

Key words: pension system, pension fund, the participants of nonstate pension fund, pension savings, taxes.

Бібл.: 11.

Ключевые слова: пенсионная система, негосударственный пенсионный фонд, участники негосударственного пенсионного фонда, пенсионные накопления, налоги.

Бібл.: 11.

Леонов Дмитрий Анатоліевич – кандидат экономических наук, профессор, профессор кафедры финансов, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03068, Украина)
E-mail: leonov2006@ukr.net

Leonov Dmytro A. – Candidate of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance, Kyiv National Economic University named after V. Getman (pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03068, Ukraine)
E-mail: leonov2006@ukr.net

Структурна реформа національної пенсійної системи розпочалася з набуттям чинності у 2004 р. Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [1]. У результаті – вже понад десять років діяльність з недержавного пенсійного забезпечення в Україні здійснюють недержавні пенсійні фонди (НПФ). Під час аналізу перспектив розвитку діяльності цих фінансових інституцій слід, окрім всього, враховувати реальні витрати та доходи, що можуть понести та/або отримати споживачі їх послуг – вкладники та учасники НПФ.

В умовах економічної кризи в Україні відбувається суттєве зниження рівня доходів громадян, тому здійснення навіть незначних накопичень стає для більшості з них вкрай обтяжливим. Відповідно, можливість вилучення власних накопичень суттєво впливає на попит на різні види фінансових послуг. У цьому контексті схеми пенсійного забезпечення НПФ є недостатньо гнучкими, тому без суттєвих економічних стимулів вони втрачають конкурентоспроможність для переважної більшості споживачів, об'єктивно зорієнтованих на поточне споживання.

Безумовно, одним з найпотужніших інструментів стимулювання є податки. Зазначимо, що запровадження накопичувальних пенсійних систем у різних країнах завжди супроводжується створенням комплексної збалансованої системи оподаткування як офферентів, так і споживачів фінансових послуг. Такі ж завдання залишаються актуальними для України.

Комплексні дослідження, що проводяться з цих питань зарубіжними вченими (слід насамперед згадати роботи А. Хлон-Домінчак [2], Р. Хольцмана, Р. Хінца [3] та ін.) свідчать: правильно адресовані податкові стимули здатні стати дуже потужним засобом розвитку пенсійної системи. Публікації вітчизняних дослідників, присвячені питанням оподаткування фінансових операцій, включали аналіз окремих проблем, що виникають в практиці оподаткування послуг недержавних пенсійних фондів (зокрема, О. Тимченко [4]). У попередніх дослідженнях автора також розглядалися проблемні питання оподаткування у сфері недержавного пенсійного забезпечення [5 – 7].

Проте, накопичений практичний досвід функціонування недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг України, у тому числі – і щодо поведінки їх вкладників та учасників у кризовий та посткризовий періоди розвитку національної економіки, зумовлюють необхідність продовження наукових досліджень у цьому напрямкові.

Мета статті – оцінити вплив оподаткування на діяльність НПФ, поведінку їх вкладників та учасників, обґрунтувати можливі напрями реформування податкового законодавства України щодо оподаткування пенсійних накопичень в НПФ і споживачів їх фінансових послуг.

Слід зазначити, що новації Податкового кодексу України значною мірою вдосконалили режим оподаткування у сфері фінансових послуг НПФ у нашій державі [8]. Зокрема, у Податковому кодексі України (пп. 142.2) підвищено граничний рівень (з 15% до 25% від нарахованої заробітної плати) віднесення на витрати підприємства-роботодавця сум, сплачених на користь працівника пенсійних внесків на недержавне пенсійне забезпечення;

звільнено від оподаткування податком на додану вартість послуги з адміністрування НПФ (ст. 196).

Підвищення стимулів для підприємств-роботодавців щодо здійснення ними пенсійних внесків на користь своїх працівників актуалізувало питання збільшення соціальних гарантій, сприяло відповідальності роботодавців. Окрім того, слід врахувати, що саме роботодавці протягом всього терміну функціонування НПФ в Україні забезпечували основну частину пенсійних внесків. Так, на кінець I півріччя 2014 р. частка роботодавців у загальній сумі пенсійних внесків до НПФ сягнула 93,4% [9]. Не останню роль у цьому зіграло саме податкове стимулювання підприємств-роботодавців.

У свою чергу, звільнення послуг з адміністрування НПФ від податку на додану вартість відбулося дуже своєчасно, оскільки подальше перекидання ПДВ на витрати НПФ потенційно могло б призвести до ще більшого та систематичного вилучення пенсійних накопичень громадян.

Проте, поточні зміни податкового законодавства, на жаль, створили нову проблему податкового вилучення пенсійних накопичень громадян в Україні. Запроваджений з 2013 р. «особливий податок» за операціями з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами значно погіршив умови інвестиційної діяльності НПФ [10]. При цьому зазначимо, що саме інвестиційна діяльність є єдиним законним способом збільшення або збереження вартості пенсійних активів, накопичених в НПФ його учасниками.

Запровадження цього податку стосовно майже всіх корпоративних цінних паперів блокувало більшу частину операцій НПФ з управління їх інвестиційними портфелями (на дату його введення частка корпоративних цінних паперів становила в сукупних активах НПФ 46,7%) [9].

На перший погляд, податковий тиск для НПФ від запровадження «особливого податку» здавався порівняно незначним, враховуючи диференційовані залежно від місця обігу цінних паперів ставки. Так, для цінних паперів, які обертаються на біржовому ринку (на якому за законодавством повинні здійснювати операції з ними НПФ [1]), ставка податку становить 0% за наявності біржового курсу такого цінного паперу, або 0,1% – за відсутності біржового курсу. Для цінних паперів, які не допущені до біржового обігу, ставка податку становить 1,5% [10].

На практиці навіть така невисока ставка податку не відповідала завданням «активного» управління портфелем НПФ, що передбачає постійну купівлю-продаж цінних паперів. Фактично відбувалося постійне «вимивання» частини вартості пенсійних активів. При цьому, слід зазначити, що податкове вилучення пенсійних активів відбувається незалежно від того, чи були операції НПФ з цінними паперами прибутковими чи збитковими, оскільки об'єктом оподаткування виступає не фінансовий результат від операції, а вартість цінних паперів, що продаються. Необхідно врахувати також те, що значну частину активів НПФ становлять цінні папери, придбані до фінансової кризи 2008 р., за ціною, що перевищує їх поточну ринкову вартість. Відповідно, операції

з їх продажу є не тільки збитковими, але й витратними для НПФ у разі сплати «особливого податку».

Найгостріше вказані наслідки відчутні у двох випадках:

- ✦ у разі продажу цінних паперів, які внаслідок неактивності біржового ринку не мають біржового котирування та, відповідно, не були уцінені в активах НПФ за поточною ринковою ціною (у цьому випадку одночасно виникатиме й обліковий збиток від продажу, й зменшення активів НПФ й податок нарахований на такий продаж);
- ✦ у разі продажу цінних паперів, які виключені з обігу на фондовій біржі та, згідно із законодавством, не можуть знаходитися в активах НПФ, тобто підлягають обов'язковому продажу, який при цьому оподатковуватиметься за найвищою ставкою «спеціального податку» (1,5%).

Слід зазначити, що з 2014 р. з під оподаткування «особливим податком» були виведені операції з акціями [11, пп. 45]. Проте, об'єктом оподаткування залишено вартість продажу таких цінних паперів, як облігації підприємств¹, які дозволені законодавством для інвестування пенсійних активів і складають близько 30% усіх пенсійних активів НПФ в Україні [9].

Таким чином, «особливий податок» дестимулює активне управління інвестиційним портфелем НПФ і призводить до додаткових витрат при здійсненні операцій зі значною частиною активів НПФ, зменшує їх доходність і знижує ефективність пенсійних накопичень громадян у таких фінансових установах. Як зазначають фахівці, доцільність запровадження таких податків є дискусійною навіть на розвинених ринках цінних паперів, не кажучи вже про вітчизняний фондовий ринок [4].

Як дестимулятор розвитку НПФ в Україні слід розглядати й ті норми законодавства, що не зазнали змін, проте ефективність або коректність яких викликала сумніви ще при запровадженні оподаткування фінансових послуг НПФ та їх споживачів на ринку фінансових послуг України.

Так, у податковому законодавстві зберігається нерівність оподаткування послуг одного спрямування, які надаються різними фінансовими установами, зокрема у сфері фінансових послуг з недержавного пенсійного забезпечення. Зокрема, у випадку отримання учасником НПФ одноразової пенсійної виплати ця сума буде повністю обкладена податком на доходи фізичних осіб (за звичайною ставкою 15–17%), у той час, коли у споживача аналогічної послуги страхової компанії з такої виплати утримають податок не зі всієї суми, а з 60% від неї (що знижує рівень оподаткування доходів з 15% до 9%, а в частині доходу, що оподатковується за ставкою 17%,– до 10,2% від суми такого доходу) [8, пп. 170.8.2]. Збереження цієї норми не тільки дискримінує учасників НПФ порівняно зі споживачами аналогічної послуги

страхової компанії, але й порушує принципи забезпечення рівних умов діяльності та конкурентності оффшорів однотипних послуг.

Проблемним залишається також питання імовірності здійснення стягнення та накладення арешту на пенсійні активи для забезпечення зобов'язань по податках і платежах у державні цільові фонди, що могли виникнути в процесі здійснення операцій по управлінню окремими видами пенсійних активів.

Податковим кодексом України (ст. 87) визначено, що додатковим джерелом погашення податкового боргу небанківських фінансових установ (до яких належать і НПФ), можуть бути кошти, незалежно від джерел їх походження та без застосування обмежень, у сумі, яка не перевищує суму їх власного капіталу (без урахування страхових і притриманих до них обов'язкових резервів, сформованих відповідно до закону).

Визначення розміру власного капіталу здійснюється відповідно до законодавства України з урахуванням того, що НПФ створюються за моделлю колективного інвестування. Відповідно, усі пенсійні кошти, накопичені на рахунках учасників НПФ у вигляді внесків і розподіленого між учасниками НПФ фінансового результату діяльності НПФ, є власним капіталом НПФ. Окрім того, резервних фондів НПФ згідно із законодавством не створює.

Отже, застосування загального порядку стягнення податкових та обов'язкових платежів для НПФ означає ризик не тільки необґрунтованого вилучення пенсійних активів, що належать учасникам НПФ, але можливість блокування його діяльності взагалі. За цих умов управління активами НПФ стає неможливим, а збитки від такого блокування діяльності НПФ є непрогнозованими та потенційно значно більшими за суми непогашених податкових вимог.

Ще одним дискусійним питанням, на наш погляд, є податковий режим оподаткування доходів фізичних осіб, встановлений для пенсійних заощаджень на етапі їх виплат. Щодо добровільних пенсійних накопичень у системі недержавного пенсійного забезпечення (зокрема, у НПФ²), то для фізичних осіб – учасників НПФ застосовується частково пільговий режим оподаткування пенсійних виплат. Зокрема, оподаткуванню підлягає лише 60% від суми регулярних виплат пенсій на визначений строк (що знижує рівень оподаткування доходів у вигляді недержавних пенсій з 15% до 9% від загального доходу, а в частині доходу, яка оподатковується за ставкою 17%,– до 10,2% від суми такого доходу), а у випадку отримання виплат особою віком від 70 років або інвалідом I групи, чи особою яка не досягла повноліття, такі виплати повністю звільняються від оподаткування.

Проте, цей податковий стимул, на наш погляд, необхідно переглянути з урахуванням поточної економічної ситуації та мети податкового стимулювання. Запровадження в Україні багаторівневої моделі національної пенсійної системи та чинного режиму оподаткування у

¹ Окрім цільових облігацій підприємств, виконання зобов'язань за якими здійснюється шляхом передачі об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва.

² Окрім виплат за рахунок обов'язкових пенсійних накопичень у НПФ, здійснюваних через державний Накопичувальний фонд, які звільнятимуться від оподаткування.

сфері недержавного пенсійного забезпечення відбулося на етапі підйому національної економіки. Відповідно, завдання стимулювання пізнішого виходу на пенсію знайшло свій відбиток як у пенсійному законодавстві, так і в податковому режимі послуг з недержавного пенсійного забезпечення. Зазначена податкова пільга для фізичних осіб – учасників НПФ стимулює цих осіб до визначення пенсійного віку для отримання недержавної пенсії на 10 років пізніше (із 70 років), ніж встановлений пенсійним законодавством пенсійний вік (60 років), проте також містить пільговий режим оподаткування пенсійних виплат для осіб, які визначають свій вік виходу на пенсію в системі недержавного пенсійного забезпечення раніше, ніж встановлений державою пенсійний вік.

Безумовно, такий податковий режим недержавних пенсійних виплат на визначений строк може сприяти позитивним наслідкам як для економіки, так і для діяльності НПФ і добробуту його учасників. Зокрема, заохочення учасників НПФ до відкладення вилучення пенсійних накопичень забезпечує національну економіку більш «довгим» інвестиційним ресурсом, який формують НПФ, а самі НПФ додатково стабілізують в ресурсній базі, інвестиційній політиці та ліквідності. Водночас для учасників НПФ відкладення отримання пенсії з НПФ може збільшити накопичений інвестиційний дохід на їх пенсійні заощадження, і, як наслідок, збільшити майбутні пенсійні виплати та коефіцієнт заміщення трудових доходів у похилому віці. Крім того, інвестиційний дохід по пенсійних заощадженнях у НПФ дозволить убезпечити їх від інфляційного знецінення та частково компенсувати в майбутньому можливе зниження реальної вартості державної пенсії із солідарного рівня пенсійної системи.

Однак після кризи 2008 р., яка призвела до зниження рівня доходів населення, а також параметричної пенсійної реформи 2011 р., яка, зокрема, обмежила максимальні розміри пенсій із солідарного рівня пенсійної системи, зазначене вікове обмеження щодо звільнення від оподаткування пенсійних виплат з недержавного рівня пенсійної системи здається недостатньо ефективним.

Так, наявність пільгового режиму оподаткування регулярних пенсійних виплат призводить до вилучення учасниками НПФ пенсійних накопичень із системи недержавного пенсійного забезпечення одразу після настання граничного віку для отримання недержавних пенсій за законом (а саме – 50-річного віку). Це зменшує ресурсну базу НПФ, дестабілізує їх інвестиційну політику та знижує ліквідність. Також, аналізуючи ефективність зазначеного режиму оподаткування, слід звернути увагу на малу тривалість життя людей похилого віку (понад 70 років). Відповідно, потенційна кількість осіб, яка користуватиметься звільненням від оподаткування накопичених недержавних пенсій, є незначною.

Необхідно врахувати також, що пенсійні накопичення в недержавній пенсійній системі успадковуються у випадку смерті учасника НПФ. При цьому режим оподаткування спадщини по таких активах є більш пільговим, ніж оподаткування пенсійних виплат за життя

самого спадкодавця, що не може не викликати сумнівів щодо обґрунтованості таких пільг спадкоємцям.

Відповідно до податкового законодавства кошти, накопичені на індивідуальному пенсійному рахунку спадкодавця, оподатковуються податком на доходи фізичних осіб [8]:

- ✦ за нульовою ставкою в разі успадкування членами сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення або особою, яка є інвалідом I групи або має статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування;
- ✦ за ставкою 5% в разі успадкування спадкоємцями, які не є членами сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення;
- ✦ за звичайною ставкою (15 – 17%) у разі успадкування спадкоємцями-нерезидентами.

Отже, вірогідність успадкування пенсійних накопичень без сплати податку особами першої групи є високою, а у сукупності із особами другої групи вірогідно становитиме майже всю суму успадкованих пенсійних накопичень в НПФ. Тобто, за діючої моделі оподаткування пенсійних виплат особам, старшим за 70 років, і пільг їх спадкоємцям вірогідність отримання державою податку на пенсійні виплати є мінімальною.

Відповідно, виникає ситуація, за якої внаслідок несинхронізованості існуючого режиму оподаткування пенсійних виплат учасникам НПФ та успадкованих пенсійних накопичень в НПФ держава втратить більше надходжень до бюджету, аніж отримає внаслідок зазначеного вікового обмеження звільнення пенсійних виплат від податку.

За таких обставин можна запропонувати узгодити режим звільнення від оподаткування пенсійних виплат із нормами пенсійного законодавства, якими встановлено порядок визначення пенсійного віку учасника НПФ самим учасником в діапазоні +/- 10 років від встановленого державою пенсійного віку (60 років) [1]. Таким чином, вік виходу на недержавну пенсію учасника НПФ може коливатися від 50 до 70 років.

За цих умов можна запропонувати диференційований за віком режим оподаткування пенсійних виплат з НПФ:

- ✦ повну суму пенсійної виплати оподатковувати за повною ставкою податку на доходи фізичних осіб – для осіб, які отримують пенсійні виплати на визначений строк з НПФ з 50 до 60 років (за виключенням осіб, які вийшли на державну пенсію в цей період достроково на визначених законодавством підставах, і осіб, які не досягли повноліття чи є інвалідами I групи);
- ✦ за зниженою базою оподаткування (оподаткуванням підлягає лише 60 відсотків від суми регулярних виплат пенсій на визначений строк) – для осіб, які отримують пенсійні виплати після 60 років до досягнення 70 річного віку (а також осіб, які вийшли на державну пенсію достроково на визначених законодавством підставах, окрім осіб, які не досягли повноліття чи є інвалідами I групи);

- ✦ звільняються від оподаткування пенсійні виплати, що отримують особи, які досягли 70-річного віку, і особи, які не досягли повноліття чи є інвалідами I групи.

Враховуючи те, що внески до установ, які надають послуги з недержавного пенсійного забезпечення (зокрема, НПФ) на користь його учасника, здійснюються на пільгових умовах, як щодо самого учасника, так і до його родичів і роботодавців [8], запровадження повного оподаткування пенсійних виплат, отримуваних учасником НПФ до дати його виходу на державну пенсію та, відповідно, формалізованої втрати працездатності, не можна вважати податковим обтяженням.

Таким чином, за допомогою податкового важеля можна стримати передчасне споживання пенсійних накопичень особами, які ще знаходяться у працездатному віці. Водночас, пільгові режими оподаткування пенсійних виплат з недержавного пенсійного забезпечення будуть застосовуватися та збільшуватися по мірі втрати учасником НПФ здатності до отримання додаткових трудових доходів.

При цьому слід також внести додаткові застереження стосовно режиму оподаткування успадкованих пенсійних накопичень з огляду на раніше надані спадкодавцям податкові пільги при їх формуванні та накопиченні [8]. Зокрема, доцільно передбачити, що спеціальна ставка податку (0% або 5%) застосовується лише в разі переведення успадкованих пенсійних накопичень спадкодавця з його пенсійного рахунку як внесків на власні пенсійні рахунки відповідних категорій його спадкоємців у системі недержавного пенсійного забезпечення. У разі вилучення цих коштів спадкоємцем на інші цілі до таких доходів має застосовуватися звичайна повна ставка податку.

ВИСНОВКИ

Виходячи з проведеного аналізу, можна зробити такі висновки та надати пропозиції щодо вдосконалення чинного режиму оподаткування недержавного пенсійного забезпечення в Україні:

1. Усунути механізми непрямого податкового вилучення пенсійних накопичень громадян через «особливий податок» на операції з цінними паперами, шляхом визначення НПФ як осіб, що не є платниками особливого податку за операціями з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами.
2. Встановити однаковий режим звільнення від оподаткування одноразових пенсійних виплат незалежно від особи офферента послуги з недержавного пенсійного забезпечення (страхова компанія, комерційний банк, НПФ).
3. Виключити можливість блокування діяльності НПФ і завдання збитків від зупинення їх діяльності податковими органами шляхом встановлення заборони накладення стягнень та арешту на пенсійні активи.
4. Забезпечити відповідність застосовуваних пільг щодо оподаткування пенсійних виплат основній меті податкового стимулювання в цій сфері – формування умов для додаткового пенсійного забезпечення непрацездат-

них громадян. Для цього: впорядкувати та узгодувати норми законодавства щодо режиму оподаткування податком на доходи фізичних осіб пенсійних виплат з недержавного рівня пенсійної системи та норм, які регулюють такі виплати у спеціальному законодавстві (зокрема, щодо визначення пенсійного віку); застосовувати пільгові режими оподаткування лише щодо осіб, які досягли встановленого державою пенсійного віку або є непрацездатними за законодавством; застосовувати знижені (пільгові) ставки оподаткування успадкованих пенсійних недержавних накопичень лише в разі збереження їх цільового призначення (зарахування як внесків на пенсійні рахунки спадкоємців). ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV від 9 липня 2003 року // Законодавство України. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
2. **Chlon-Dominczak A.** Evaluation of Reform Experiences in Eastern Europe / A. Chlon-Dominczak // Pension reforms: results and challenges / FIAP. – Santiago: CIEDESS, 2003. – P. 145 – 237.
3. **Holzman R.** Old-age income support in the 21st century: an international perspective on pension systems and reform / R. Holzman, R. Hinz. – The World Bank. Washington, D. C., USA, 2001. – 213 p.
4. **Тимченко О.** Доцільність новацій в оподаткуванні операцій з цінними паперами / О. М. Тимченко // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. 15 листопада 2013 р. / М-во освіти і науки України ; ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К. : Криниця, 2013. – С. 105 – 108.
5. **Леонов Д.** Оподаткування в системі недержавного пенсійного забезпечення / Д. А. Леонов // Ринок цінних паперів України. – 2002. – № 11-12. – С. 83 – 90.
6. **Леонов Д.** Проблема нерівності в оподаткуванні послуг з недержавного пенсійного забезпечення в Україні / Д. А. Леонов // Фінанси, облік і аудит. – 2003. – Вип. II. – С. 85 – 91.
7. **Леонов Д.** Ринок фінансових послуг недержавних пенсійних фондів: вплив системи оподаткування / Д. А. Леонов // Академічний огляд. Серія «Економіка та підприємництво». – 2007. – С. 34 – 41.
8. Податковий Кодекс України № 2755-VI від 2 грудня 2010 року // Законодавство України. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
9. Огляд ринків. Огляд накопичувального пенсійного забезпечення // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/rinok-npz.html>
10. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів» № 5519-VI від 06 грудня 2012 року // Законодавство України. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5519-17>
11. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо обліку та реєстрації платників податків та удосконалення деяких положень» № 657-VII від 24 жовтня 2013 року // Законодавство України. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/657-18>

REFERENCES

Chlon-Dominczak, A. "Evaluation of Reform Experiences in Eastern Europe" In *Pension reforms: results and challenges*, 145-237. Santiago: CIEDESS, 2003.

Holzman, R., and Hinz, R. *Old-age income support in the 21st century: an international perspective on pension systems and reform*. Washington: The World Bank, 2001.

[Legal Act of Ukraine] (2003). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>

Leonov, D. A. "Opodatkuvannia v systemi nederzhavnoho pensiinoho zabezpechennia" [Taxation in the private pension system]. *Rynok tsinnykh papieriv Ukrainy*, no. 11-12 (2002): 83-90.

Leonov, D. A. "Problema nerivnosti v opodatkuvanni posluh z nederzhavnoho pensiinoho zabezpechennia v Ukraini" [The problem of inequality in taxation of private pensions in Ukraine]. *Finansy, oblik i audyt*, no. 2 (2003): 85-91.

Leonov, D. A. "Rynok finansovykh posluh nederzhavnykh pensiinykh fondiv: vplyv systemy opodatkuvannia" [Financial Markets private pension funds: the impact of the tax system]. *Akademichnyi ohliad. Seriya «Ekonomika ta pidpriemnytstvo»* (2007): 34-41.

[Legal Act of Ukraine] (2010). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

[Legal Act of Ukraine] (2012). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5519-17>

[Legal Act of Ukraine] (2013). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/657-18>

"Ohliad rynkiv. Ohliad nakopychualnoho pensiinoho zabezpechennia" [Market Review. Overview of funded pensions]. Natsionalna komisija, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. <http://nfp.gov.ua/content/rinok-npz.html>

Tymchenko, O. "Dotsilnist novatsii v opodatkuvanni operatsii z tsinnymy paperamy" [The feasibility of innovations in the taxation of securities transactions]. *Finansova infrastruktura Ukrainy: problemy ta napriamky rozvytku*. Kyiv: Krynytsia, 2013. 105-108.

УДК 339.727.012.435

ОГРАНИЧЕНИЯ В ВАЛЮТНО-ФИНАНСОВЫХ ОТНОШЕНИЯХ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ПОЛИТИКИ ПРОТЕКЦИОНИЗМА СУБЪЕКТАМИ МЭО

© 2014 КВИТКА Э. Е.

УДК 339.727.012.435

Квитка Э. Е. Ограничения в валютно-финансовых отношениях как проявление политики протекционизма субъектами МЭО

Целью данной статьи является рассмотрение форм валютных ограничений, целей и последствий их применения, а также проявления политики протекционизма (или либерализма) в рамках их использования. В процессе исследования было установлено, что в рамках валютного контроля осуществляется комплекс мер в виде запрета, лимитирования, регламентации, задержки совершения операций с валютными ценностями или распоряжения ими, которые принимают форму валютных ограничений. Перспективой дальнейших исследований в данной области является разработка механизма формирования эффективной валютной политики, являющей собой аналогию торговой политики разумного протекционизма в сфере валютно-финансовых отношений.

Ключевые слова: валютная политика, валютный контроль, валютное регулирование, валютно-финансовые ограничения, валютно-финансовые институты, протекционизм.

Рис.: 1. **Библ.:** 9.

Квитка Эвелина Евгеньевна – преподаватель кафедры экономической теории и права, Харьковский гуманитарный университет «Народная украинская академия» (ул. Лермонтовская, 27, Харьков, 61000, Украина)

E-mail: kvitka_e@me.com

УДК 339.727.012.435

UDC 339.727.012.435

Квитка Э. Е. Ограничения в валютно-финансовых отношениях как проявление политики протекционизма субъектами МЭО

Kvitka E. Ye. Restrictions in the Monetary and Financial Relations as a Sign of Protectionism Policy by Subjects of IECO

Метою даної статті є розгляд форм валютних обмежень, цілей та наслідків їх застосування, а також прояви політики протекціонізму (або лібералізму) в межах їх використання. У процесі дослідження було встановлено, що в межах валютного контролю здійснюється комплекс заходів у вигляді заборони, лімітування, регламентації, затримки здійснення операцій з валютними цінностями або розпорядження ними, які приймають форму валютних обмежень. Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є розробка механізму формування ефективної валютної політики, що є аналогом торгової політики розумного протекціонізму у сфері валютно-фінансових відносин.

The aim of this article is to examine the forms of foreign exchange restrictions, its targets and effects, as well as the manifestations of the policy of protectionism (or liberalism) in the context of its use. It was found during research, that in the limits of the exchange control a series of measures take place in the form of prohibition, restriction, regulation, delay of the operations with currency values or dispositions, which takes the form of currency restrictions. The prospect of the further research in this area is the development of a mechanism for the formation of an effective monetary policy, by analogy with the trade policy of the reasonable protectionism in the field of monetary and financial relations.

Ключові слова: валютна політика, валютний контроль, валютне регулювання, валютно-фінансові обмеження, валютно-фінансові інститути, протекціонізм.

Key words: monetary policy, foreign exchange control, currency regulation, monetary and financial restrictions, monetary and financial institutions, protectionism.

Рис.: 1. **Бібл.:** 9.

Рис.: 1. **Бібл.:** 9.

Квитка Евелина Євгенівна – викладач кафедри економічної теорії і права, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» (вул. Лермонтовська, 27, Харків, 61000, Україна)

Kvitka Evelina Ye. – Lecturer of the Department of Economic Theory and Law, Kharkiv University of Humanities (vul. Lermontovska, 27, Kharkiv, 61000, Ukraine)

E-mail: kvitka_e@me.com

E-mail: kvitka_e@me.com